

Czesław Erber

Wokół postaci Jakuba Zadzika (1582–1642)
Część I. Autorzy utworów panegirycznych

W latach 1637–1642 staraniem biskupa Jakuba Zadzika, niegdyś wielkiego kanclerza koronnego, a od 1635 roku biskupa krakowskiego, wzniesiony został w Kielcach pałac – rezydencja biskupów (od 1971 siedziba Muzeum Świętokrzyskiego, obecnie Muzeum Narodowego). To wyjątkowe dzieło architektury doby Wazów przetrwało w prawie nie zmienionej formie – zachowało się blisko 70% wystroju architektonicznego z XVII wieku. Szczególnie interesującym elementem wewnątrz pałacu jest (w Izbie Górnej Stołowej) fryz utworzony z dwóch rzędów portretów biskupów krakowskich – poprzedników i następców fundatora pałacu. Fryz ten stał się dla mnie inspiracją do podjęcia badań nad życiem i działalnością sportretowanych biskupów. Zdaję sobie sprawę z ogromu i wielorakości problematyki: od studiów bibliograficznych prowadzących ku biografistyce, poprzez krąg zagadnień mecenatu artystycznego, literackiego, do mecenatu naukowego, gdyż każdy z biskupów krakowskich sprawował zarazem opiekę – będąc kanclerzem uniwersytetu – nad Akademią Krakowską.

W zamierzonym cyklu jako znamienitą postać fryzu portretowego pragnę zaprezentować Jakuba Zadzika. Mecenat wielkiego kanclerza koronnego był już przedmiotem moich zainteresowań w trakcie badań nad pierwszym polskim biografem Mikołaja Kopernika – nad Janem Brożkiem z Kurzelowa, klientem Jakuba Zadzika. Interesujące były fakty łączące Brożka z Zadzikim, zwłaszcza obrona Akademii Krakowskiej przed jezuitami, gdyż ci zamierzali zdobyć prymat w nauczaniu w Rzeczypospolitej. Ich stosunki były bliskie: wielki kanclerz wyjednywał Brożkowi audiencje u Zygmunta III Wazy i jego syna Władysława IV, przyjmował go uroczystymi obiadami, łączyły ich nadto zamiłowania bibliofilskie. W części I pracy przedstawię biskupa tak, jak go postrzegali autorzy panegirycznych tekstów elegijnych, w kolejnych ukazę biskupa w świetle drukowanych dedykacji, ikonografii dla celów komparatystycznych oraz na podstawie pełnego stanu badań.

Spośród elegii poświęconych Jakubowi Zadzikowi wypada na wstępie zwrócić uwagę na tekst *Wielki Korab wielkiego sternika*, opublikowany w Krakowie w roku śmierci wielkiego biskupa krakowskiego¹. Było to kazanie pogrzebowe pióra niedawnego jego domownika i przyjaciela, Szymona Starowolskiego, który przez szereg lat przebywał na dworze biskupów krakowskich oraz w pałacu kieleckim, mając okazję poznać dobrze osobowość Zadzika – polityka, dyplomaty, duchownego, mecenasa. Starowolski szczególnie cenił zdolności prawnicze Zadzika, poświadczone doktoratem obojga praw. Wychwalał jego zasługi w wielu procesach sejmowych, kanclerskich, duchownych. Podkreślał roztropność polityczną biskupa, jego wielki autorytet moralny w Rzeczypospolitej, wymieniał zasługi dyplomatyczne, od których wielokrotnie zależały losy kraju, zwracał uwagę na liczne fundacje świeckie i kościelne.

W dwa lata później – u Franciszka Cezarego – Starowolski ogłosił *Magni antistitis Iacobi Zadzicii elogium et vita*, jako drugą edycję pierwotnej mowy pogrzebowej, dedykowaną innemu biskupowi, Piotrowi Gembickiemu, „po łacinie, chcąc, aby w całym świecie to życie czytano”². Nie ulega wątpliwości, że wydanie pierwsze, pisane tuż po śmierci Zadzika, zawierało szereg pochwał żywota polityka i dyplomaty wyrażonych w sposób emfaticzny; edycja druga – pomimo wyraźnych cech panegirycznych – zawierała według Karola Estreicher-
ra „dużo faktów i informacji”. *Elogium et vita* podzielone zostały na dwadzieścia sekwencji. Pierwsza z nich poświęcona została Korabitom, druga domowi Zadzików, trzecia studiom prawniczym w Perugii i Rzymie. W dalszych autor ukazał karierę polityczną Zadzika na dworze Zygmunta III i Władysława IV, nie omieszkając przedstawić jego znaczących zasług dyplomatycznych. Na końcu podkreślił Starowolski znaczenie jako mecenasa, zwłaszcza w zakresie architektury świeckiej (liczne pałace), jak też kościelnej. Wspomniał również o dobrodziejstwach osobistych, jakie go spotkały na dworze biskupa. Zadzik zachęcił Starowolskiego, aby wstąpił do stanu duchownego, wyświęcił go na kapłana w roku 1639. Dał mu wówczas stanowisko altarzysty w krakowskiej katedrze, a następnie tytuł kantora tarnowskiego. Na stronie 72 zamieścił polihistor odę łacińską Macieja Kazimierza Sarbiewskiego.

O swym dobrodziejcu i opiekunie nie zapomniał Starowolski w następnym dziele, mianowicie w *Arce testamentu zamykającej w sobie kazania niedzielne całego roku*³, wydanej w Krakowie u Krzysztofa Schedla w latach 1648–1649

¹ K. Estreicher, *Bibliografia Polska*, t. 1–34, Kraków 1870–1951 (dalej Estr.), t. 29, s. 193.

² Tamże, s. 187.

³ Tamże, s. 188.

w dwóch częściach. W części drugiej znalazły się trzy mowy pogrzebowe „dla pamiątki” a wśród nich *Na śmierć Zadzika* wraz z tekstem łacińskim nagrobka w katedrze wawelskiej. Natomiast w dedykacji skierowanej do kanonika krakowskiego Aleksandra Brzeskiego, który był jednym z egzekutorów testamentu biskupa przypominał – ponownie – powołanie kapłańskie i zasługi w tym względzie Zadzika, kreśląc tę postać jako „wielkiego niegdy sekretarza, wielkiego potem kanclerza, a na koniec wielkiego ojczyzny senatora, [którego] mądre wyroki i mądre postęпки na przykład czasowo potomnym, słusznie bardzo wysławiać mamy”⁴.

O D E
 MATTHIÆ CASIMIRI SARBIEVIL
Ad Illustrissimum Dominum
IACOBVM ZADZIK
 EPISCOPVM CVLMENSEM,
 Supremum Regni Cancellarium, cum Pace inter
 Polonos ac Moschos ad Poloniam conse-
 cētā, in Poloniam rediret.

 Cribere magis maxime Vacibus
 Utatur, aut pondere consilij
 Momenta bellorum & laboribus
 Et equo populos in æquum
 Librasse pacem, nos huiusmodi Lyrā.
 ZADZICIANI Dominis & sicutum
 Et oculum infra nec rogatus
 Carminibus tenere curas.
 Nec fracta Mōris fulvum praeij
 Patum canosē d-cure ubi
 Audemus sui Regnum triumphis, &
 Laureis in metuorare pacem,
 Quam iudicatur cultu Severus
 Omniscipue lant rips Borysbenis.
 Et Molibus & super Borellis
 Composkus ubi debet armis.

Rag

Ryc. 1. Łaciński tekst *Ody* M. Sarbiewskiego

Postać fundatora kieleckiego pałacu biskupów krakowskich znalazła się też w innych tekstach polihistora, m.in. w zebranych epitafiach krakowskich umieszczonych wraz z epitafiami z innych miast w dziele zatytułowanym *Monumenta Sarmatarum*⁵ oraz dedykowanych Piotrowi Gembickiemu żywotach biskupów krakowskich – *Vitae Antistitum Cracoviensium*⁶ wraz z wierszem Stanisława Bieżanowskiego, sławiącym Jakuba Zadzika za jego pertraktacje z Moskalami i Szwedami.

⁴ Sz. Starowski. *Arka...*, Część wtóra, Kraków 1649, s. 624–651; Estr. t. 29, s. 188.

⁵ Tamże, s. 195.

⁶ Tamże, s. 212.

Czesław Erber

VITÆ
ANTISTITIVM
CRACOVIENSIVM

PER
SIMONEM STAROVOLSCIVM,
C. C.

Primicerium Tarnouicensem,
EDITÆ.

Alibi Hæreticis, Ereticis ubi Fui
CHRISTOPHORI CONTSCIL
Philosophi Dædici.

Superiorum Permissu.

CRACOVIAE
Apud Viduam & Haeredes Francisci Cæfarij, S.R.M. Typ.
Anno Domini, M. DC. LV.

Ryc. 2. Sz. Starowolskiego *Vitae Antistitum Cracowviensium...*

196 *Vite Archiepiscoporum*

JACOBVS ZADZICIVS,
EPISCOPVS
CRACQVIENSIS
LVII.
Dux Seueriensis.

Est iuduosum & immortuum ex hac vita
Principis Ioannis Alberti, S. R. E. Cardinalis
decessum, Episcopatum Cracouicensem bene-
ficio & promotione Regis Vladislai IV. Iacobus
Zadzicivus, Genis Combitarum, accepit.
Anno Reparatae Salutis, 1633. Vir ad quæritæ mentis Reipub.
aptus & impiger: hoc est, ex omni virtutum & ornamento.
sui generis concinnatus: siue spectes in tanto rerum fulgore,
quod attingeret, comitatem etiam in finibus obuiam: siue in tan-
ta rerum affluencia, quam acquisiverat, spontaneam vitæ so-
brietatem: siue in tantis negotiorum vitiis, quas Regio ac Rei-
publice nomine tractans, perpetuam animi tranquillitatem:
siue sincerum erga pietatem ac religionem affectum, quem
semper summo studio, nullo animi supercilio, & doctus et Pa-
lustris, & præfatus et Catholicus Pontifex.

Natus ille erat Patre Iohanne, Matre Hedvigi, de Familia
Boerlarum, in Satrapia Siraciensi nonisima: humaniorum li-
terarum principia Calixij in Scholis Societatis IESV hauri-
ens: gratiores disciplinas in Academia Cracouicensi didicit. In Sa-
lomon deinde missus, Perusij toto itinere sublitus, & in vnoquo-
que

Ryc. 3. Żywot J. Zadzika z *Vitae Antistitum Cracoviensium* Sz. Starowolskiego

Jak wielkim wydarzeniem w kraju i Krakowie roku 1642 była śmierć Jakuba Zadzika świadczy szereg dalszych żywotów pisanych przez autorów różnego autoramentu. I choć nie dorównują one pod względem literackim i dokumentacyjnym pracom Szymona Starowolskiego, są świadectwem wielkiego autorytetu, jakim się cieszył za życia zmarły biskup. Ten szczególny autorytet potwierdził na początku XX stulecia Adam Szelański, jeden z największych orędowników nadania wyjątkowego znaczenia postaci Zadzika w historii epoki Wazów, przyrównujący go do kardynała Richelieu i Oxenstierny.

Wśród plejady autorów na czoło wysuwa się Jan Cynerski Rachtamowicz. Henryk Barycz uznał go za tego, który w swej twórczości jako pierwszy wprowadził w Polsce przesadę formy i treści podbudowanych patosem, panegiryzmem. Jednakże w utworach religijnych i politycznych Cynerski starał się być w miarę obiektywny. Zapewne z takim nastawieniem ustosunkował się do Zadzika, mając niejako solidny przykład swego przyjaciela po piórze, Szymona Starowolskiego. Tytuł dziełka brzmi: *Nestor Sarmaticus*⁷, a w jego podtytułie iście barokowym znalazło się określenie biskupa jako opiekuna Akademii Krakowskiej, co przy funkcji autora, jako historiografa uniwersyteckiego, nabiera wymowy merytorycznej.

Ryc. 4. Jan Cynerski Rachtamowicz, *Nestor sarmaticus*, Kraków 1642

⁷ H. Barycz, *Cynerski Rachtamowicz Jan*, PSB, t. 4, s. 124–125; Estr. t. 14, s. 490.

Tu warto nadmienić, że Rachtamowicz był autorem wierszy do trzech kompozycji Tomasza Dolabelli: przybycia, koronacji królowej Cecylii Renaty oraz urodzin królewicza Zygmunta Kazimierza. Obrazy te znajdują się poza kieleckim pałacem.

Wiele szczegółów dotyczących zainteresowań umysłowych Jakuba Zadzika znalazło się w dziełku Jana Skrobkowica, zatytułowanym *Korab na morzu...*⁸, wydanym w typografii Andrzeja Piotrkowczyka w 1642 roku, gdzie m.in. o okresie dzieciństwa późniejszego biskupa czytamy: „albowiem jako godnej pamięci rodzice jego przypominali mu często, we trzech zaraz leciach książki” i nieco dalej: „niepodobna go było uśpić, póki mu jakiego szpargału pod głowę nie podłożono”⁹. Utwór otwiera dedykacja dla siostry zmarłego biskupa, Teresy, przełożonej klasztoru św. Agnieszki w Krakowie. Dalej przytoczone jest kazanie wygłoszone na egzekwiach w tym kościele. Autor na wstępie wychwala „pomiarowane afekty biskupa”, kreśli dzieje choroby, dalej sławi jego miłośnictwo nauki, wcześniejsze dokonania życiowe itp. W dwa lata później wydał Skrobkovic ponownie to kazanie u Piotra Elerta w Warszawie, wspólnie z kazaniem poświęconym biskupowi warmińskiemu Mikołajowi Szyszkowskiemu¹⁰. Epitafium *Cupressus funebris ad mausoleum illustrissimi et reverendissimi domini, D. Iacobi Zadzik*, w wierszowanej postaci, poświęcił zmarłemu biskupowi Ignacy Stanisław Słachetka¹¹. Utwór otwiera dedykacja dla wspomnianego wcześniej egzekutora testamentu Zadzika archidiakona zawichojskiego Aleksandra Brzeskiego. Również w strofach i antystrofach napisany został przez kanonika od św. Anny w Krakowie i profesora Kolegium Wię-

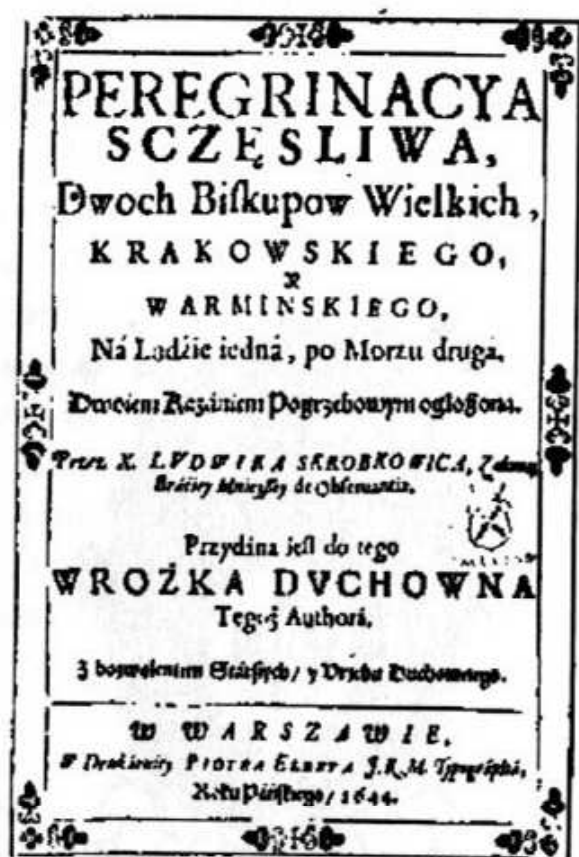
⁸ Estr. t. 28, s. 198.

⁹ J. L. Skrobkovic, *Korab...*, Kraków 1642, s. 8. Nawyki te miały się niebawem zmienić w trwałe bibliofilstwo, czego dowodem pozostają księgozbiory Zadzika, z których najbardziej reprezentatywny – jest księgozbiór krakowski przechowywany przez krewniaka biskupa Jakuba Sarnowskiego, a wcielony do Biblioteki Kolegium Większego w roku 1683. Księgozbiory Zadzika opatrzone były superexlibrisami z herbem Korab i towarzyszącym napisem: *Jacobus Zadzik Per Tot Discrimina*. Autor miał okazję w latach sześćdziesiątych podczas studenckiej praktyki w Bibliotece Jagiellońskiej wykonać kilka przerysów tych znaków, m.in. z przekazanego przez J. Sarnowskiego do biblioteki Kolegium Prawniczego dwutomowego kodeksu Carolusa Scribaniego, *Politicus christianus*, Antverpiae 1626. Natomiast na ślady kieleckiego księgozbioru Zadzika natknął się autor w bibliotece katedralnej podczas kwerendy Kopernikowskiej. Por. Cz. Erber, Jan Brożek..., *Rocznik Muzeum Świętokrzyskiego*, t. 9, 1975, il. na s. 263 z podobną sygnaturą Zadzika.

¹⁰ J. L. Skrobkovic, *Peregrynacja szczęśliwa dwóch biskupów wielkich, krakowskiego i warmińskiego...*, Warszawa 1644.

¹¹ Estr. t. 28, s. 216.

szego Akademii Krakowskiej Joachima Speronowica kolejny utwór poświęcony pamięci Jakuba Zadzika, pod tytułem *Lugubris lessus. In maestissimo funere... Iacobo Zadzik*¹². Autor przypomina sylwetkę biskupa jako pogromcę różnowierców rakowskich i wileńskich. Utwór ten powstał na zamówienie Szkół Nowodworskich w podziękę zmarłemu dobrodziejowi za hojny dar na cele edukacyjne. Warto dodać, że tak jak w kilku już wymienionych drukach, tak i tutaj poemat zdobi drzeworytowe wyobrażenie herbu Zadzika – Korab. Jest to langowy drzeworyt wykonany w oficynie Franciszka Cezarego. Ten szczegół ikonograficzny ma swoje odniesienia w pałacu biskupów krakowskich w Kielcach. Kolejny z serii wypowiedzi epitafijnych druk powstał także z inspiracji Szkół Nowodworskich. Był nim Mikołaja Sulikowskiego *Piae lacrymae nullo unquam fletu exsatiandae*¹³ również w postaci wierszowanej i ozdobiony herbem Korab. Łączenie tekstu ze sferą ikonograficzną to typowy model utworów panegirycznych XVII stulecia.

Ryc. 5. L. Skrobkowica *Peregrynacja szczęśliwa...*, Warszawa 1644

¹² Tamże, t. 29, s. 114–115.

¹³ Tamże, t. 30, s. 26.

CVPRESSVS FVNEBRIS

Ad Mausoleum

Illustrissimi & Reverendissimi Domini,

D. IACOBI ZADZIK,

EPISCOPI CRACOVIENSIS,
DVCIS SEVERIÆ,

Cancellarii Almæ Academicæ nostræ
dignissimi, & Patroni munificentissimi.

✠

IGNATIO STANISLAW SLACHETKA

*Leopoldici Artium & Philosophiæ Baccalarius,
Felicis memorie*

A P P O S I T A

CRACOVIA.

In Officina Typographica Francisci Cieski, Anno D. 1642.

Ryc. 6. Wierszowany żywot J. Zadzika autorstwa I. S. Slachetki

P E R E N N A B I T.

*Rupisti fera mors Naxarchi stamina magni,
Inanis at ista, tuas videbis forte scissas:
Alimenta que incolumis regno vebes annua fructus,
Celsa manleri, hinc nunquam moritura manebit.*

Ryc. 7. Herb J. Zadzika z poematu J. Speronowica *Lugubris...*,
odbity w oficynie F. Cezarego 1642 roku

NAVIS PRESVLIS

Effugerat Navis Scyllas, Charybdeſque dolofas,
Dum regni vaſto naufragat Oceano.
Incidit in ſcopulos Lethes, eſt Naufraga facta,
Diuite factorum Merce onerata fuit.

Ryc. 8. Herb J. Zadzika z poematu M. Sulikowskiego
z oficyny F. Cezarego z 1642 roku

Debitum pietatis seu laus posthuma pióra Samuela Kazimierza Kuszewicza¹⁴ i *Exemplar optimi patriae civis* Andrzeja Kucharskiego¹⁵ miały podkreślać dobrodziejstwa zmarłego biskupa, uwidocznione w testamencie w postaci zapisów na cele edukacyjne. Zapewne obie mowy odczytano podczas nabożeństw żałobnych; mowa druga wygłoszona przez autora w kościele pod wezwaniem św. Anny w Krakowie dedykowana została pięciu egzekutorom testamentu Zadzika. Byli nimi: arcybiskup gnieźnieński Maciej Łubieński, archidiacon krakowski Jan Tarnowski, scholastyk krakowski Jan Romiszowski, kanonik krakowski Łukasz Zdrojowski, archidiacon zawichojski Aleksander Brzeski. Natomiast o kolejnej mowie Karol Estreicher wyraził się że „dobrą wypowiedziana łaciną”, ale „niewiele zawierała szczegółów do żywota Zadzika”. Jej autor, Andrzej Lipnicki¹⁶, podobnie jak Kuszewicz, należał do grona profesorów wymowy w Szkołach Nadworskich. Z badań Andrzeja K. Banacha wnioskować możemy, że z Jakubem Zadzikiem związanym był też Olbracht (Wojciech) Lipnicki, administrator żup wielickich¹⁷. Współpracownik Zadzika od roku 1633, w roku 1640 pełnił obowiązki oficjała i wikariusza generalnego.

¹⁴ Tamże, t. 20, s. 410.

¹⁵ L. Hajdukiewicz, *Kucharski Andrzej*, PSB, t. 16, s. 45–46; Estr., t. 20, s. 353–354.

¹⁶ Estr., t. 21, s. 308; A. Lipnicki, *Icon immortalitatis virtutum...*, Kraków 1642.

¹⁷ A. K. Banach, *Lipnicki Olbracht /Wojciech/*, PSB, t. 17, s. 408–409.

Zapewne z polecenia biskupa odbył w tym samym roku podróż do Stolicy Apostolskiej w sprawach polskiego duchowieństwa. Po śmierci Zadzika kapituła wybrała go na stanowisko administratora diecezji krakowskiej trybem „sede vacante” i został wówczas „najbliższym współpracownikiem i zaufanym doradcą” Piotra Gembickiego. Banach określa Wojciecha Lipnickiego jako człowieka głęboko wykształconego i doskonałego znawcę prawa oraz opiekuna studiującej młodzieży.

NOVVS IGNIS OLYMPO.

*Quis frax geminum arbori sic tallos pariter
Et laui adamanti limine pandit iter.
Est Karus, affertera splendens perdomata puppi
Præfidium nostræ cœnae maris unde fert.
Fratris est matris radiis omni Cymba per affra
Suffusa da Cabo, suffusa de patria.*

**D E B I T U M
P I E T A T I S**

In diebus hinc diem, Nobilitate
Reip. acerbam, & hinc Academia
nobilitate luctuosam, superior, qui se
proximo consulat, atq; elapsus est
mensis, perter omnium acutus ex-
pectationem. Mœtibus enim tunc Antiplex illic, cui
inter eos solitas orbantes & angores, quali in-
curvatus fluctus, opinata & clarissima qua qv voca-
bantur, & peccabantur. Mœtibus, inquam, H. I. V.
STRIBISSIMVS IACOBVS FADIGIVS, cuius in-
dustria, operâ, fidelitate, omnia quæcunq; in Rep.
etiam, & tranquilla, & turbulenta pace, con-
bantur & firmabantur. Obierit Senator ille, qui ō-
mnium libertatem, emolumentis suis antea, cebat,
& omnia curas atq; studia in publicam utilitatem
conuertendo, liberalitate remitti suorum iacturam
faciebat, ut aliorum commoda constitueret. Ex. c. f.

Ryc. 9. Fragment mowy pochwalnej J. Zadzika autorstwa S. K. Kuszewicza *Debitum pietatis...*, Kraków 1642

Inne druki okolicznościowe wydawane po śmierci Zadzika w miarę upływu czasu nawiązywały często do wyrażonej w testamencie jego ostatniej woli lub były odległym echem wspomnień o człowieku cenionym przez kolejne pokolenia. Tu warto wspomnieć o Krzysztofie Najmanowicu, rektorze Uniwersytetu Krakowskiego, o jego licznych procesach sądowych z Radą Miejską Krakowa a nawet Akademią.

Procesom tym towarzyszyło sporo sądowych druków. Z jednego z nich dowiadujemy się o losach kwot zapisanych przez biskupa Jakuba Zadzika na kanonizację Jana Kantego¹⁸. Z inicjatywy Sebastiana Jana Piskorskiego, sześciokrotnego rektora Uniwersytetu Krakowskiego, zostały wydane, mające w murach tej uczelni pewną tradycję, oracje na cześć założycieli i dobroczyńców wspomagających materialnie uniwersytet, wśród których poczesne miejsce zajmował biskup Zadzik. Opublikowaną okolicznościową odę napisał Stefan

¹⁸ Estr. t. 23, s. 23; *Contra R. R. Sigismundi Grzegorzowicz et Joachimi Speronowicz...*, bmr.; L. Hajdukiewicz, *Najmanowic /Najmanowicz/ Krzysztof*, PSB, t. 22, s. 645–649.

Antoni Benisch¹⁹, wychwalając kanclerza za odnowienie Kolegium Jeruzalem i za hojny zapis na cele edukacyjne. Warto tu wszakże zaznaczyć, że ten okazały pod względem treściowym i typograficznym druk zadedykowany został założycielowi kolonii akademickiej w Pińczowie, kasztelanowi sandomierskiemu i „hrabi na Wielkim Książu” – Józefowi Myszkowskiemu.

EXEMPLAR
OPTIMI PATRIÆ CIVIS,
 &
VIGILANTISSIMI ECCLESIAE
PRAESVLIS,
Quod in Illustrissimo oratione
IACOBO ZADZIK,
EPISCOPO CRACOVIENSI,
DUCE SEVERIAE
inspectandum proposuit
M. ANTONIUS KUCHARSKA, Collegii Altorum Regiarum Pro-
ceptor, ad S. Altorum in Lucis Cracoviae Praepositus,
DVM PIIS MANIBVS
 Cancellarius digniss. Vniuersus ordo Academicus
 ad Aed. S. Altorum parentum,
Anno Reipublicae Polonae M.DCC.LXVI. Diebus Idibus Maij.
CRACOVIÆ.
 In Officina Typographica Iohannis Górecki.

Ryc. 10. Mowa pochwalna J. Zadzika pióra A. Kucharskiego

Znaczącą pozycję wydawniczą miało dzieło Pawła Potockiego *Saeculum bellatorum et togatorum seu centuria elogiorum clarissimorum virorum Polonorum et Lithanorum...*²⁰, sławiące stu wybitnych mężów Rzeczypospolitej i Litwy, wśród których na stronie 372 znalazło się elogium poświęcone Jakubowi Zadzikowi. Pracę Potockiego cenił bardzo Józef Andrzej Załuski – pisarz i mecenas sztuki, biskup kijowski – rodzony brat biskupa Andrzeja Stanisława, posiadającego w kieleckim pałacu, podobnie jak wcześniej Zadzik, doborową bibliotekę, stanowiącą potem po połączeniu zbiorów rodzinnych Bibliotekę Rzeczypospolitej – Załuskich zwaną. On to właśnie, zebrawszy całość twórczości Potockiego, wydał w Warszawie w roku 1747 jego *Opera omnia*²¹.

¹⁹ Estr., t. 24, s. 325–326.; S. J. Piskorski, *Regia solis...*, Kraków 1702; W. Baczkowska, *Piskorski Sebastian Jan*, PSB, t. 26, s. 559–561.

²⁰ Estr., t. 25, s. 153–154.

²¹ M. Nagielska, *Potocki Paweł*, PSB, t. 28, s. 117–119; K. Muszyńska, *Załuski Andrzej Stanisław i Józef Andrzej*, w: SPKP, s. 1004–1006.

I C O N
IMMORTALITATIS
V I R T V T V M,

Illustrissimi & Reverendissimi Domini,
D. IACOBI ZADZIK,
EPISCOPI CRACOVIENSIS
DVCIS SEVERIAE,
longè amplissimi & desideratissimi.

I N

*Publico iurata Cleri ac optime Civitatis, ab decessum
suae fatalium ex hoc vobis movere.*

A D

*Inspectionem & contemplandum immortali
tate posteritati,*

PER

M. ANDREAM LIPNICIUM,
Profess. Napolitani. Rhet.

Anno 1642. ad 3. Calend. Maij

EXPOSITA

Ryc. 11. Mowa pochwalna J. Zadzika pióra A. Lipnickiego

PRIVILEGIUM
ERECTIONIS & RENOVATIONIS.
IACOBVS ZADZIK Dei & Apostolicæ Se-
dis Gratiæ Episcopus Cracoviensis,
DVX SEVERIAE.

AD perpetuam rei memoriam Si
agnoscimus per litteras Nostrias, quo-
rum insereb. Universis & Singulis, quomo-
do constituti coram Nobis Reverendi & Ve-
nerabiles Viro Iohannes Braslavski L. V. D. Canonicus
Sanc. domiricus, Propositus & Officialis, Albertus W al-
fowic, Decanus Pilsnensis, Laurentius, Andreas Szechoda,
Ser. diercineus, Gelasius Grazian, Lubecensis Parochi, Ni-
colaus Ingelius, Ordinarius Conciliaris Pilsnensis, suo
& Universi Cleri Officialibus Pilsnensis nomine exposu-
erunt Quomodo habentes in Ecclesia Parochiali Pil-
snenfi Constitutaam Parochiam, per long. tem-
poris Reformationem Petrus Episcopus Cracovicen-
sis, de Anno 1490. erectam, & post modum per Joannem
de Rzesow de Anno 1498. die Venetis, decima octava
Mensis Maij, in quibusdam conditionibus & punctis re-
formatam, cum Erectio supra specificata, vni cum sua
reformatione (quæ oram Nobis exhibita & producta
sunt) conditiones & puncta, propter temporum vicissitu-
dines & instabilitatem, aliquas partem vicia & necessaria
pro tempore partem continet, & nonnulla, quæ ad re-
ctam Constitutionem acquisitionem spectare digno-
scuntur, in eis desiderantur. Proinde humiliter rogavit
Cleri Officialis auctoritate Pilsnensis Nobis fecerunt supp-
plicari, quatenus Conditiones & Ordinationes eisdem
Confraternitatis per præsens oram Reverendissi-
mum Joannem de Rzesow, in eam reformatione con-
tinentur.

Ryc. 12. Tekst przywileju J. Zadzika z dziełka G. Węgrzynowicza *Speculum...*,
Kraków 1679

O Benignusie Buchowskim, kanclerzu opactwa tynieckiego, poecie i kompozytorze, autorze zapomnianego dziś dziełka *Ortus miraculosus*²², w którym występuje również postać Zadzika, wypowiedział się Leszek Hajdukiewicz jako o uczonym o szerokich zainteresowaniach czytelniczych, wybiegających znacznie poza kanon ustalonych lektur uniwersyteckich²³. Jednym z ostatnich autorów siedemnastowiecznych wzmiankujących o Jakubie Zadziku był Gabriel Węgrzynowicz, doktor obojga praw, doktor filozofii, protonotariusz apostolski i oficjał w Pilźnie, przypominający Jakuba Zadzika jako biskupa krakowskiego odnawiającego przywilej świeckiego bractwa kapłańskiego z roku 1631, dekrety kapituły krakowskiej i konfirmację papieża Urbana VIII z 1632 roku. (Tegoż samego papieża znanego nam z oporu wobec starań Brożka o obronę teorii heliocentrycznej). Utwór Węgrzynowicza wydany został za pierwszym razem po łacinie jako *Speculum sive doctrina brevis...* w Krakowie w roku 1679 w oficynie Grzegorza i Mikołaja Schedlów; wydany po polsku w rok później jako *Zwierciadło albo nauka krótka dla informacji braci świeckich* w tej samej drukarni²⁴.

Czesław Erber

On Bishop Jakub Zadzik. Part I. Authors of Eulogies.

Summary

The former palace of the Cracow bishops founded by Bishop Jakub Zadzik (1582–1642) was handed over to the Świętokrzyskie Muzeum (now the National Museum in Kielce) in 1971. An interesting feature of the palace interior decorations is the gallery of the portraits of Cracow bishops painted on the walls in the form of under-ceiling frieze in the Upper Dining Hall, whose biographical and iconographic documentation will be presented in a cycle of articles. This presentation is devoted to the founder of the palace. Part I comprises elegiac texts of the Polish authors of the 17th century; the next parts will contain book dedications, iconography, etc.

²² Estr., t. 13, s. 418.

²³ L. Hajdukiewicz, *Biblioteka Jagiellońska w latach 1655–1775*, w: J. Zathy, A. Lewicka-Kamińska, L. Hajdukiewicz, *Historia Biblioteki Jagiellońskiej*, t. 1, Kraków 1966, s. 375.

²⁴ Estr., t. 23, s. 311–312.